

“Om jag minns tiden på Klara Östra Kyrkogata? Jamen det är det väl alldeles självklart att jag gör. Åren där var ljusa, lyckliga och alldeles underbara.”

Ett Klara i förändring. En stadsdel förvandlad till en plats där maskiner skövlade, där små världar smulades sönder till intet, där krafter omöjliga att rå på skapade nya främmande miljöer. En liten grabb i sjuårsåldern såg något annat. Han såg de stora groparna, byggarbetsplatserna som en skänk från ovan. Her-rejösses, kunde någon var så lyckligt lottad som han? Kunde någon bo bättre? Groparna viskade välkomnande när byg-gjobbarna gått hem för dagen: “här ungar, här kan ni leka som ingen annanstans. Här är det spännande må ni tro. Här kan vad som helst hända, bara fantasin sätter gränserna.” Tjoho. Klarakvarteren var bättre än den bästa leksaksaffär. Här fanns precis allt för en orädd liten pojke med spring i benen. År 1958 flyttade prästfamiljen Ulfvebrand in på tredje våningen på Klara Östra Kyrkogata 8 i Stockholm. Tre barn var de, och så makarn Ann-Sofie och Olof Ulfvebrand. Ett av barnen hette Hans. Han var fem år när de flyttade in och hade hunnit bli nio då det var dags för familjen att röra på sig igen. Fyra år fick Hans alltså tillbringa i Klarakvarteren. En inte alltför lång tid kan tyckas, men det spelar ingen roll när minnena är så ljusa att rösten ge-nast blir varm då den här tiden kommer på tal. Han minns en

Hans på bakgården

“Det var bland de bästa åren i mitt liv”

lägenhet som var som ett hav. Hur stor kan den ha varit? Ja, lugnt över 200 kvadratmeter i alla fall. Rum som låg i fil, det ena större än det andra. En bostad som bara i sig räckte för att göra en liten kille nöjd. Ändå fanns där så mycket mer. Det var bara att gå utanför dörren för att få det bekräftat. - Vet du, de där åren var bland de bästa i mitt liv. Ingen tvekan om den saken. Än i dag när jag går över Klara kyrkas kyrkogård blir jag varm och glad inombords, säger Hans Ulfvebrand. Han är såklart en vuxen man i dag. Gick i sin pappas fotspår och blev präst han också. Arbetar numera i Sofia församling. Lång tid har gått sedan de där åren i Klara. Frågan är hur väl minnena kan stämma överens med den verklighet som var? Är Hans alldeles säker på att han fick röra sig så obehindrat på stan? Att hans mamma så självklart skickade i väg honom på ärenden - det var till exempel alltid han som pep i väg till Erikssons Livs på Brunkebergsgatan för att köpa mjölk och bröd - utan minsta antydning till oro? Svaret kommer snabbt: - Just så var det. Precis som jag minns det. Klara var en trygg plats på jorden, där fanns ingenting att frukta. I boken Klara 1950 skriver Bosse Bergman om vad han anser vara lite av Klaras glömda baksida. De mörka kvartern, till exempel. Där så ljusskygga typer höll hus att många föräldrar inte vågade låta sina barn gå ensamma till den skola stadsdelen erbjöd. Något sådant minns inte Hans Ulfvebrand. Han minns däremot det ljusa i det mörka. För de där kvarteren var bättre än den bästa äventyrsbok. Där kunde en pojke lätt få en eftermiddag att gå utan vidare. Lika lätt som han såg att de typer som i vissa ögon kunde uppfattas som ljusskygga både var pålitliga och hyggliga om man mötte deras blickar utan rädsla. - Alkoholister fann det kanske en del. Men det var man ju van vid, de var en del av livet. Och aldrig att de gjorde mig någonting, förutom att vara vänliga. Vid kyrkogårdens ena kant, inte långt ifrån den plats där Kafferepet finns i dag, fanns en liten lekplats med gungor. Gungor som var frihet och glädje och där Hans gungade högt, högt och sedan hoppade längst av alla barnen. När han berättar om det låter han alldeles särskilt glad. Glad låter han också när han berättar om Gunnar Dahmén som bodde med sin familj i våningen under. Han som gjorde sig ett ansikte på att ibland synas som präst i tv, då i tv:s barndom när alla som syntes där fick så mycket större

genomslagskraft än i dag. Tack vare Gunnar Dahmén fick även Hans vara med på tv. Han fick spela rollen som en buspojke i en film om Klarakvarteren. Det är klart att rollen inte var svår för Hans att komma in i. Det är klart att han egentligen bara betedde sig som han brukade alla andra dagar under denna lyckliga, ljusa och alldeles, alldeles underbara tid på Klara Östra Kyrkogata 8.

VAR KOMMER NAMNET KLARA IFRÅN?

Stadsdelen Klara är döpt efter det italienska helgonet S:ta Clara. Hon levde på 1200-talet och var samtida med ett annat italienskt helgon; S: t Franciscus. De bodde rentav i samma stad, Assisi.

S:ta Clara var en förnäm adelsdam som 1212 blev omvänd genom S:t Franciscus lågande predikan. Hon blev en av hans trognaste följeslagare och grundade så småningom den kvinnliga grenen av franciskanorden (klarisinor). Han lät inrätta ett kloster åt henne och likasinnade kvinnor. 1215 blev hon abedissa i denna nya nunneorden, som snart fick många kloster i Italien, Tyskland och Frankrike.

I Stockholm anlades på 1280-talet ett kloster åt denna nunneorden där Klara kyrka nu ligger. Ett vackert porträtt i färg av den heliga Clara finns att beundra på en husvägg på Fredsgatan. Källa: Dagens Nyheter 3 maj 2004.

Ett Klara upp i rök

Klarabranden den 8 juni 1751 bröt ut mitt på dagen ungefär där varuhuset Åhléns nu ligger. I de mycket hårda stormvindarna från nordost spred sig branden snabbt och brände ned alla hus inklusive Klara kyrka i ett stort eldhav på sin väg söderut. Stormen slet ofattbart nog med sig glödande takplåtar över Rid-darfjärden till det fattiga Söder och brände av ett område från Skinnarviksbergen till Hornstull. En brasa som innebar nya regler för stadens byggnadsverk. Vid en större ombyggnad i slutet av 1800-talet byggdes det nya höga vackra tornet till Klara kyrka; 116 meter i höjd. Det konstruerades 1885 av Eiffel i Paris och är i pricip ett Eifeltorn som klätts med trä och kopparplåt.

BRF Hägern större

10 år

1 oktober 1994 - 1 oktober 2004

Bilderna av Klara

Interiör och exteriör från huset

Klara Östra Kyrkogata är inte särskilt lång. Men den är en del av något större. Något större som det finns så många tankar om.

Klara, stadsdelen som försvann. Så låter det när Per Wästberg ger sin tolkning av den skövlings som får människor att än i dag stöna förtvivlat då ämnet kommer på tal. I en efterskrift av den nya upplagan av Klara en stadsdel i förändring funderar Wästberg på det som hände och det som blev. Han berättar om ett besök hos arkitekternas chefsmarodör, David Helldén, Hötorgscitys upphovsman. Helldén ansåg att staden stod till fritt förfogande för hans skapande. Att där ingick människor var en bisak: de fick anpassa sig efter formerna. Hur såg då gamla Klara ut? Svaren är flera. Enligt Stella Fare och Klas Nyberg (för kommittén för Stockholmsforskning) är återblickarna ofta präglade av romantikens förföriska skimmer. I förordet till Bosse Bergmans bok Klara 1950 skriver de att stadsdelen helt enkelt var “en arbetsplats för cityverksamheter och saknade i stort sett kvälls- och nöjesliv”. Per Wästberg minns något annat: Han minns krogarna: W 6, Löwenbrau, Tennstopet. Tennstopet som för övrigt alldeles säkert hade boende från Klara Östra Kyrkogata bland besökarna under 1920-talet. I en krönika om krogen står att det i huset på Klara Östra Kyrkogata 5 bodde 30 unga ogifta flickor. Alla arbetade de på hotell Kronprinsen på Drottninggatan och alla tjänade de omkring 1 500 kronor om året. Wästberg glömmet naturligtvis inte heller tidnings-Klara. Stadsdelen där redaktionerna låg tätt och där murvlarna kände sig hemma. Där tankarna var kvicka och diskussionerna långa. Skulle allt bara försvinna?

Wästberg skriver: “I dagens Klara, höstens Klara, svänger grävskoporna sina kupade paddhänder. Maskindjuren härskar över källare och lagerlokaler, från vilka människorna har fördrivits. Husets nummer hör ofta till det sista som tas bort. Det lyser meningslöst över en port- 59 - blir en magisk siffra på en gata som inga andra nummer äger. I ett sådant hus är två trappor upp bara en annan beteckning på evigheten eller luten och kylan. Innanför de fuktskadade murarna tycker man

sig höra döda minnen slamra som kastruller men det är vinden som ekar och skrapar i brutna vattenledningsrör och rostiga värmeledningar...samma rosslande strävhet har blåsten, när den rusar genom ruinkyrkogårdar i bombade europeiska städer.” Riktigt så poetiskt uttrycker sig inte Bosse Bergmans i boken Klara 1950. Han beskriver en stadsdel som trots att den har mycket trafik också har ett förvirrande system av gator. “De flesta gator som förde in i Klara vek i själva verket av, ledde upp till något backkrön eller slutade tvärt i någon tvärgata.” Men Bergman ser också en tjusning i detta frustrerande virrvarr av smala gator: “För den som på 1950-talet inte kände sig hemma i Klara, blev stadsdelen både lite osäker och lockande.” Klara var också ett näringslivets och myndigheternas Klara, menar Bergman som hävdar att antalet boende inte var så många som man ofta tror. Hans egna kritiska beräkningar slutar på 4 110 mantalsskrivna år 1950. Medelåldern på de boende var hög: “Hela 74 procent av Församlingsinvånarna var mellan 45 och 65 år. ...Det speglar också stadsdelens roll som uppsamlingsplats för inflyttade ungar utan fast jobb och ordnade förhållanden. Det överlägset största antalet stockholmare utan fast adress fanns i Klara: 368 personer.” De arbetslösa, vilsna och försupna fick alltså dela på Klara-kvarteren med vad Bergman menar var en ganska ordinär befolkning “om än medelålders”(?). “Kanske fanns det fler här än på andra håll som i vanor avvek från det normala. Men ute på gatorna försvann sådana olikheter i vimlet. De enda som på allvar bar upp bilden av Klara som en särskild stadsdel tycks därför just ha varit de arbetslösa och socialt utslagna.” Vad innebär egentligen den sistnämnda meningen? Att det var lika bra att riva och bygga nytt? Eller att stadens segregering bara därmed skulle öka ytterligare? Per Wästberg ger på äldre dagar kanske delvis ett svar på frågorna. Som ung var han nämligen inte alldeles emot att ett nytt Klara skulle ta form. Han menade att staden alltid har förändrats och att Stockholm inte får bli ett museum eller kuliss utan måste vara en föränderlig stad, en modernitetens spjutspets. Nu, många år senare, undrar Per Wästberg om det var värt priset vi fick betala. Han konstaterar att svaret måste bli nej.

I FOKUS

Om man som jag haft förmånen att fått vara med och bilda denna bostadsrättsförening, genomfört köp av fastigheten och under de 10 år som förflutit, deltagit i en mycket omfattande renovering av huset, så kan jag inte utan ett belåtet leende luta mig tillbaka och tänka på vad vi i denna förening åstadkommit. Kronan på verket är nu när vi täcker av vår nyrenoverade pampiga fasad som kommer att lysa upp hela Klara.

När vi övertog fastigheten, som var väldigt eftersatt i underhållet, så valde vi att börja med att renovera tvättstugan. Tvättstugan hade då ett 40-talsstuk över sig och jag minns att den var utrustad med en centrifug som endast den modige använde och då med resultatet att hela gårdshuset höll på att skaka sönder. Undrar om inte en del av sprickbildningarna där är efter vår centrifug och inte efter sprängningsarbetena i vår omgivning.

I dag är vi bara nio hushåll kvar i huset av de boende i de 26 lägenheter som fanns när huset köptes.

Det är ju svårt att inte göra en liten ekonomisk tillbakablick nu när 10 år förflutit. Vi tyckte nog att 26 miljoner var mycket pengar när vi köpte huset och undrade nog alla om detta var en bra affär. Nu kan vi ju med ett illa dolt leende konstatera att marknadsvärdet ökat 6-7 gånger på vår investering. Vid något tillfälle räknade jag ut att jag tjänade 1.500 SEK om dagen bara genom att bo i lägenheten.

Det har alltså tagit 10 år av arbete med fastigheten för att få den i det skick den är i dag och då kan vi betrakta den som färdigrenoverad, så nu kan vi alla slå oss ner på vår gröna och trevliga gård och bara njuta av vår fastighet och det trevliga boendet här i Klara.

Grannlig hälsning

Börje

Arkitekten hette Ringström

Georg Robert Ringström hette som bekant den arkitekt som ritade huset på Klara Östra Kyrkogata 8. I arkitektregistret står: Georg Ringström. Född i Filipstad 1862. Död: I Filipstad 1945. Utbildning: Kungliga Tekniska Högskola i Stockholm 1891-1899, Kungliga Akademin för de fria konsterna 1886-1888.

Verksamhet: Anställd på arkitektkontor i Stockholm, vid Operabyggnadskonsortiet (inredning och dekoration) 1891-1899. Vid Stockholms stadsbyggnadskontor som tillförordnad föreståndare för arkitektavdelningens ritbyrå 1900-1913. Egen verksamhet från 1913. Ett urval verk: Hyrehus Odengatan 62, Kungsholmens läroverk, Hantverkaregatan 69, Navigationskolan, numera sjöbefälskolan, Stigbergsgatan 30.

Östra klara i backspegeln

En praktbyggnad, ett palats. Så stod den färdig. Aftonbladet kallade den till och med för ett palats.

Han kunde vara nöjd, arkitekt Georg R Ringström. Det var ett alldeles förbaskat vackert hus han hade ritat. Inget snack om den saken. Slutnotan sägs ha legat på 600 000 kronor. Resultatet blev en jugendvolym med nationalromantiska inslag. 1907 började bygget, och 1909 stod det färdigt: Klaras församlingshus. Ett hus med stora lägenheter för kyrkans eget folk att bo i. Och så kyrksalen på nedre botten.

Aftonbladet skrev: "...en imponerande byggnad och därtill en af de vackraste i Stockholm, hvad angår såväl läge som tilltalande yttre. Det är ett palats i fem våningar... Den stora fasadytan har fått en lugn indelning med fönster och burspråk. Den är slätputsad med ljus affärgning. Sockeln är af gulgrå västkustgranit, hvilket stämmer i ton med det närbelägna Läkaresällskapets hus, där dyligt äfen kommit till användning. Till första våningens fönster är fasaden vidare klädd med Gåfle sandsten, hvilken man känner till från Nordiska museets portal... Till höger om hufudingången ligger pastorsexpeditionen med kyrkoherdens rum och arkiv med brandfritt hvalf, vidare sessional för kyrko- och skolråd samt kyrkovårdarnas rum. Man är nu framme vid inkörsporten från Brunkebergsgatan, och på andra sidan af denna port har församlingen sin fattigvårdsexpedition. I samma våning,

Erik Askerlund skrev en hyllning till sin favoritkrog Tennstopet då det i december 1964 stod klart att dess dagar i Klara snart skulle vara förbi:

Väl mött i skuggornas skara
Sitt ner och spendera en rund
för den gamla krogen i Klara
som snart saknar hus och grund

Än lyser Stopet om kvällen
bland Klaras rivna kvarter
där finns inga andra ställen
där vi kan trivas mer

En annan av Tennstopets stammisar var Stig Dagerman. Han skrev: "Nu slår klockan två i Klara, och det slocknar i ett fönster på den lilla tidningen En redaktör går hem med hjärnan full av värdsläge och en trött cigarett i munnen.

men i flygeln på gården, har församlingsdiakonissan två rum och kök jämte förvaringsrum för gåfvor. I källarvåningen finnes bland annat under kyrksalen en syal och under gården ångpannorna samt kol och verkstadsrum....Det nya församlingshuset tyckes komma att utgöra en prydnad för hela Klaratrakten." Aftonbladet var eld och lågor, alltså. Men där fanns även mer kritiska röster. Så här skrev någon tidning: "...ett nytt stort hus i Läkaresällskapets närmaste grannskap. ...med ökad oro har stockholmarna frågat sig hur grannsämjan månne bli mellan den Wessmanska enkelt vackra byggnaden och det nya palatset. Hög och vrålig reser sig den nya putsfasaden...Läkaresällskapets hus kläms fullständigt ned af den anspråksfulla grannen." Och så en känga till prästerskapet: "Huset i öfrigt upptas af bostadsvåningar, den första i sin helhet afsedd för kyrkoherden. Det är en rent furstlig våning med de stora ljusa hufvudrummen ut mot kyrkogårdens grönska, 10 luxuösa rum och kök, badrum, hall och ett blomsterrum, som ehuru det obetydligaste i denna våning är dubbelt så stort som den smala och mörka kammare hvilken, jämte ett föga rymligare kök, inredts åt portvakten i bottenvåningen. Det hela är en illustration af den ständigt växande prästerliga lyxen, eller om man hellre så vill, församlingslyxen i hufvudstaden. Det är knappast uppbyggligt, och motsättningarna mellan portvaktens trånga kammare och de slösande utrymna i våningen ofvanpå ger åtskilligt att tänka på."

"Det var ett riktigt trevligt hus att bo i"

Drottninggatan såg ut som en tandlös kärring och sedan kom vattenfestivalen och förstörde allt. Det var i alla fall vad pappa Dahmén sa.

Systrarna Eva Dahmén-Jansson och Ellen Dahmén-Hahn skratrar lågt när de går in genom porten på Klara Östra Kyrkogata 8. Minnen vaknar till liv, rösterna blir ivriga. De pekar mot den lilla fönsterluckan innanför entrén.
- Portvakterskan Möllers lilla lucka.

- Hon var inte alls som portvakterskor brukar vara i gamla svenska långfilmer, där är de alltid så barska. Jag minns henne som snäll.

- Vad hon gjorde hela dagarna? Ja, inte vet jag. Höll väl ordning i största allmänhet, kan jag tro.

1956 flyttade familjen Dahmén in på Klara Östra Kyrkogata 8. Pappa Gunnar var präst naturligtvis, som så många andra herrar i huset. Det var ett hus som trots sina paradvåningar inte fjärmade sig från människor som inte hade haft samma tur i livet. Några portkoder fanns inte, och minns systrarna rätt så stod porten till en början oläst i alla fall på dagarna. Det betydde att det inte var särskilt konstigt om någon ibland knackade på dörren och frågade efter en slant. Vad gjorde familjen Dahmén då?

- Kanske gav vi dem en smörgås. Eller så skickade vi i väg dem till diakonissan, säger Eva.

Andra försökte dra in pengar på annat sätt. Musikanter som ställde sig på gården väckte flickornas förtjusning. Utan att tveka slängde de ner slantar som tack för underhållningen. Eva Dahmén-Janssons minnen skiljer sig dock en smula mot Hans Ulfvebrands. Där han minns utomhusaktiviteter minns hon eftermiddagar inomhus. Där han minns obegränsat spring i benen, minns hon förvisso ett Stockholm som var en trygg plats att leva på, men också gator runt Gamla Brogatan där det under en tid fanns klubbar och affärer av det mer dekadenta slaget. Till de områdena fick hon inte gå.

- Jag gick på Adolf Fredriks musikskola och mina klasskamrater bodde spridda runt om i Stockholmstrakten. Träffades vi efter skolan så var det ofta hemma hos varandra. Det är nog ganska typiskt att det blir så för barn som bor i stan.

- Förresten har jag ett minne från skolan som är lite lustigt. En pojke i min klass tyckte det var konstigt att jag sa att jag bodde i

en våning. Med tanke på hur stort det var kändes det ju naturligt för mig att säga så. Men pojken reagerade: "En våning?" sa han. "Lägenhet heter det ju". Annars då? Var grannsämjan god i huset, eller tog bråk och tjafs överhanden? Nej, nej! Inga bråk här inte, intygar systrarna. På Klara Östra Kyrkogata 8 var grannarna vänliga mot varandra och umgicks nog också en del.

Vad tyckte då dessa grannar om den omvandling Klara gick igenom?

- Ja, vad kan de ha tyckt? Jag kan bara gissa att de tyckte att det var förfärligt. Det är väl vad människor i allmänhet brukar tycka när gammalt och invariant drastiskt ska förändras, säger Ellen Dahmén-Hahn. Hon minns pappans ord efter en promenad på stan: "Drottninggatan ser numera ut som en tandlös kärring." Förgrymmad skulle han också bli flera år senare då vattenfestivalen gjort entré. Systrarna säger kort och gott att den var mer än deras far mäktade med. Där andra stockholmare såg en stad som plötsligt levde upp och på ett kontinentalt vis erbjöd alkohol direkt på gatan i anslutning till olika tält, såg deras far avigsidorna. De som fått för mycket att dricka stannade gärna till i porten på Klara Östra Kyrkogata 8 för att kissa eller skråla högt och ljudligt. Eller varför inte fara runt på kyrkogården och föra oväsen? Några år efter det att vattenfestivalen gjort entré flyttade makarna Dahmén ifrån sin stora lägenhet. Fru Gerd Dahmén som numera är änka nämner dock varken vattenfestival eller bus i porten då vi talas vid på telefonen. Hon säger däremot:

- Tiden på Klara Östra Kyrkogata var fin. Riktigt, riktigt fin var den.

OM DEN EGNA GATAN

Inte allt för mycket finns skrivet om Klara Östra Kyrkogata. Per Wästberg nämnder den dock vid ett tillfälle i sin bok Klara - En stadsdel i förändring: "På ett av Klara Östra Kyrkogatas småkåféer sitter en sagoskribent för söndagsbilagorna och pinas i ammoniakdunster från pissoaren vars dörr flyger fram och tillbaka. När jag ser honom minns jag att här någonstans satt också dr Glas en gång och tänkte på fru Gregorius."